

YMCHWIL GYMDEITHASOL RHIF: 20/2018
DYDDIAD CYHOEDDI 18/04/2018

Gwerthusiad o Brentisiaethau SHELL 2015 - 2019: Adroddiad Interim

Crynodeb Gweithredol

1. Y Cefndir

- 1.1 Yn 2015 llwyddodd Llywodraeth Cymru i sicrhau cyllid ESF i gefnogi darpariaeth ei Rhaglen Brentisiaeth ledled Cymru o fis Ionawr 2015 hyd fis Mawrth 2019. Dyfarnwyd y cyllid i bedwar prosiect o dan ddau Amcan Penodol ESF yn Echel Blaenoriaeth 2 (Sgiliau ar gyfer Tyfiant):
- Amcan Penodol 1 (SO1): Cynyddu'r lefelau sgiliau, yn cynnwys sgiliau sy'n berthnasol i waith, y rheiny yn y gweithlu sydd heb sgiliau neu y mae eu sgiliau'n isel;
 - Amcan Penodol 2 (SO2): Cynyddu'r nifer o bobl yn y gweithlu sydd â sgiliau technegol a sgiliau penodol i swydd ar lefel ganolradd ac uwch.
- 1.2 Mae amcanion y Rhaglen Brentisiaethau wedi eu rhannu ymhellach yn ddau ranbarth NUTS2¹ yr Undeb Ewropeaidd: Gorllewin Cymru a'r Cymoedd, a Dwyrain Cymru. Mae grŵp o ddarparwyr wedi eu penodi i ddarparu'r Rhaglen yn rhan o gontract Dysgu Seiliedig ar Waith 4 (WBL4) Llywodraeth Cymru.
- 1.3 Mae'r adroddiad yma'n nodi canfyddiadau gwerthusiad interim a wnaed o'r Rhaglen Brentisiaeth, sy'n canolbwyntio ar berfformiad a darpariaeth hyd yn hyn.

¹ Mae rhanbarthau NUTS2 (Enwau Unedau Tiriogaethol at Ddibenion Ystadegaeth Lefel 2) yn ardaloedd daearyddol a bennir gan yr Undeb Ewropeaidd (UE), a chânt eu defnyddio i gynllunio a monitro nifer o fentrau'r UE.

Y Fethodoleg

- 1.4 Cafodd IFF Research eu comisiynu gan Lywodraeth Cymru i werthuso'r Rhaglen Brentisiaeth yng Nghymru 2015-2019. Mae'r adroddiad gwerthusiad interim yma wedi ei seilio ar:
- Ymgynghoriadau gyda rhanddeiliaid allweddol, yn cynnwys swyddogion Llywodraeth Cymru, swyddogion mewn asiantaethau sy'n gysylltiedig â Llywodraeth Cymru a llywodraeth y DU, elusennau, sefydliadau cyflogwyr a darparwyr.
 - Cyfweiliadau manwl gyda chyflogwyr Prentisiaid.
 - Adolygiad wrth ddesg, oedd yn adeiladu ar yr adolygiad llenyddiaeth a wnaed ar gyfer gwerthusiad Dysgu Seiliedig ar Waith 2011-14 ac oedd yn cynnwys dogfennau polisi diweddar yn ymwneud â Rhaglen 2015-19.
 - Dadansoddiad o'r wybodaeth rheoli a chymhariaeth yn erbyn targedau ac amcanion i bob 'gweithrediad'² a pholisi. Roedd hyn yn tynnu'n bennaf ar ddata a dynnwyd o'r EDMS (System Rheoli Cronfeydd Data Ewropeaidd) a systemau LLWR (Cofnod Dysgu Gydol Oes Cymru).

Prif ganfyddiadau

Cynllun y Rhaglen

- 1.5 Mae Rhaglen Llywodraeth Cymru ar gyfer 2016 – 2021 'Symud Cymru Ymlaen' yn ymrwmo i greu o leiaf 100,000 o Brentisiaethau o safon uchel i bob oedran. Yn ogystal, mae'n pwysleisio Prentisiaethau Cymraeg a dwyieithog. Mae strategaeth 2017, 'Ffyniant i Bawb', yn pennu Prentisiaethau sy'n helpu Cymru i ddatblygu gweithlu mwy creadigol ac addasadwy ac uwch eu sgiliau. Mae'r Rhaglen Brentisiaeth wedi'i gyrru gan y dymuniad i ddatblygu sgiliau, cwrdd ag anghenion marchnad lafur Cymru a thyfu'r economi mewn sectorau allweddol.
- 1.6 Cafwyd newidiadau sylweddol yng nghyfeiriad y polisi Prentisiaeth dros y cyfnod 2015 – 2017, yn cynnwys:
- cyflwyno'r Rhaglen Brentisiaeth i bob oed;
 - ymrwymiad gan Lywodraeth Cymru i gynyddu'r nifer o brentisiaid 16-19 oed ar bob lefel ac ymhob sector;
 - blaenoriaethu'r cyllid ar gyfer darparu Prentisiaethau ar Lefel 3 ac yn uwch

² Dyma bedwar Gweithrediad Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru (WEFO): 80817 – Prentisiaethau Gorllewin Cymru a'r Cymoedd – Amcan Penodol 1; 80719 – Prentisiaethau Gorllewin Cymru a'r Cymoedd - Amcan Penodol 2; 80818 – Prentisiaethau Dwyrain Cymru – Amcan Penodol 1; ac 80720 – Prentisiaethau Dwyrain Cymru – Amcan Penodol 2.

- blaenoriaethu meysydd astudio gwyddoniaeth, technoleg, peirianeg a mathemateg (STEM);
- cyflwyno'r Ardoll Brentisiaeth drwy'r DU gyfan;
- newidiadau i rôl y tair Partneriaeth Dysgu a Sgiliau Rhanbarthol (RSP), gan eu grymuso i bennu blaenoriaethau sgiliau penodol i'w rhanbarth drwy gyhoeddi Cynlluniau Sgiliau blynyddol.

1.7 Cafodd y symudiad mewn ffocws tuag at brentisiaethau STEM a phrentisiaethau Lefel 3 ac uwch ei groesawu ar y cyfan gan randdeiliaid, cyflogwyr a darparwyr. Ond, roedd rhywfaint o bryder am y cap (10 y cant o bob un sy'n cychwyn gyda phob darparydd) oedd yn cael ei osod yn rhan o'r polisi yma, ar brentisiaethau Lefel 2 i ddysgwyr 20 oed ac yn hŷn mewn sectorau nad ydynt yn cael blaenoriaeth³. Roedd rhai darparwyr yn teimlo bod risg o eithrio'r dysgwyr hynny nad yw eu dysgu blaenorol yn caniatáu iddynt gychwyn ar Lefel 3, felly mae'n gostwng y recriwtiaid ar gyrsiau Lefel 3 y mae dysgwyr yn mynd i mewn iddynt yn aml iawn drwy symud ymlaen o Lefel 2. Yn wir, mae eithriad yn bodoli lle mae tystiolaeth o ymrwymiad o'r cychwyn yng Nghynllun Dysgu Unigol y dysgwr i barhau i Lefel 3; ond doedd hi ddim yn ymddangos bod llawer o'r rheiny a gyfwelwyd yn defnyddio a/neu yn ymwybodol o'r eithriad yma.

1.8 Ers 2015 mae'r Prentisiaethau yng Nghymru wedi eu darparu drwy rwydwaith o 19 prif ddarparwr gydag is-gontractwyr, ond cyn hynny roedd nifer llawer uwch o gontractwyr uniongyrchol yn cymryd rhan. Roedd rhai darparwyr wedi cael proses gomisiynu 2015-18 yn heriol, yn gweld ei bod yn cymryd llawer o amser ac yn defnyddio llawer o adnoddau. Roedd y darparwyr a'r cyflogwyr yn cytuno bod angen gwneud rhagor o ymdrech i symleiddio biwrocratiaeth.

Darpariaeth a Gweithrediad y Rhaglen

1.9 Roedd cyflogwyr a rhanddeiliaid ehangach yn weddol fodlon gyda darpariaeth y Rhaglen Brentisiaeth a sut mae'n gweithio yn ymarferol, er bod ansawdd y darparydd (yn arbennig yn nhermau ansawdd yr addysgu ac ymgysylltiad gydag anghenion y cyflogwr) i'w weld yn amrywiol. Roedd y cyflogwyr yn gyffredinol fodlon gyda maint ac ansawdd yr wybodaeth yr oeddent wedi'i derbyn am y Rhaglen gan ddarparwyr a gan Lywodraeth Cymru. Ond, dywedodd y darparwyr bod rhai cyflogwyr a dysgwyr arfaethedig yn dal i fod â chredoau anghywir am brentisiaethau, er enghraifft yn tybio nad ydynt ond ar gael ar gyfer masnachau traddodiadol, neu eu bod wedi eu hanelu at ymadawyr ysgol ifainc fel opsiwn israddol i'r brifysgol.

1.10 Dyma rai o'r heriau a welwyd i ddarpariaeth:

- Gwellar ffordd mae prentisiaethau'n cael eu hyrwyddo i ddysgwyr posibl, rhieni a chyflogwyr, a chywiro unrhyw gamsyniadau;

³ Busnes a Gweinyddiaeth, Gwasanaeth y Cwsmer, Manwerthu, a Gwallt a Harddwch

- Sicrhau bod ansawdd y darparwyr hyfforddiant i gyd yn fwy cyson (yn enwedig o ran ansawdd yr addysgu ac ymgysylltiad ag anghenion y cyflogwr);
- Datgloi'r rhwystrau ymarferol i gynyddu darpariaeth y prentisiaethau Cymraeg, gan gynnwys staffio a chynyddu ymwybyddiaeth cyflogwyr;
- Gwella'r berthynas rhwng y darparwyr a'r cyflogwyr, yn enwedig gyda chyflogwyr llai.

Perfformiad y Rhaglen

- 1.11 Cyhoeddwyd nifer o gynlluniau perthnasol ers 2015, y mae dau ohonynt yn derbyn ystyriaeth yma:
- Cynlluniau Busnes ESF: targed o 158,523 o brentisiaethau dros y cyfnod o fis Ionawr 2015 hyd fis Rhagfyr 2023 (oddeutu 1,300 yn cychwyn o'r newydd bob mis gan gymryd i ystyriaeth y prentisiaid oedd ar y Rhaglen ar Ragfyr 31^{ain} 2014)
 - Y Cynllun Polisi Prentisiaeth, Chwefror 2017: ymrwymiad i gael 100,000 o brentisiaethau cyn mis Mehefin 2021 (yn gyfystyr ag oddeutu 1,900 o bobl yn cychwyn o'r newydd bob mis; nid yw'r targed yma gan Lywodraeth Cymru'n cymryd i ystyriaeth y prentisiaid sydd ar y Rhaglen yn barod).
- 1.12 Yn gyffredinol, perfformiodd y Rhaglen Brentisiaeth yn gryf mewn perthynas â Chynlluniau Busnes ESF, gyda chyfartaledd o 1,636 o gychwyniadau newydd bob mis, er ei fod ychydig yn llai na'r targed (o 10%) yn Amcan Penodol 1 Gorllewin Cymru a'r Cymoedd. Roedd y lefel gyffredinol ychydig yn is na'r targed sydd wedi'i osod yn y Cynllun Polisi Prentisiaethau. Ond, doedd y ffigurau a ddefnyddiwyd yn yr adroddiad yma ddim yn cynnwys prentisiaid nad ydynt wedi'u cyllido gan fentrau ESF; bydd effaith hyn yn derbyn ystyriaeth yn hwyrach yn yr adroddiad terfynol.
- 1.13 Roedd y perfformiad yn ôl y targed yn amrywio, ond roedd yn gyffredinol bositif:
- Cyfradd cyflawni'r Prentisiaethau (y nifer o brentisiaethau a gyflawnwyd yn llwyddiannus fel canran o'r nifer cyfan) oedd 82 y cant, ychydig yn uwch na chyfradd cyflawniad targed ESF o 80 y cant. Cyflawnwyd y targed yma ar gyfer yr holl Amcanion Penodol, ac ar gyfer yr holl lefelau Prentisiaeth heblaw lefel 4 (74 y cant); ond, fel y trafodwyd yn ddiweddarach yn yr adroddiad yma, gallai hynny fod yn ganlyniad i gynydd gweddol ddiweddar yn y bobl sy'n cychwyn ar y lefel yma, yn hytrach nag adlewyrchu tebygolrwydd is go iawn o gyflawni fframwaith yn llwyddiannus. Yn gyffredinol, roedd rhanddeiliaid yn siarad yn bositif am gyfraddau cyflawniad;
 - Yn ôl y grwpiau oedran, llwyddodd y rhaglen i fynd yn gyfforddus y tu hwnt i'r targed ar gyfer recriwtio prentisiaid hŷn, ond ni ddaeth yn agos at gyflawni'r targedau ar gyfer y canran o gyfranogwyr oedd o dan 25 oed, a'r ddau beth hynny o ganlyniad i gyflwyno'r rhaglen brentisiaethau i bob oedran;

- Llwyddwyd i fynd dros y targed ar gyfer penodi dysgwyr sy'n darparu gofal plant (2.0 y cant) o nifer dda, unwaith eto oherwydd cyflwyno'r rhaglen brentisiaethau i bob oedran: dywedodd 13.4 y cant bod ganddynt gyfrifoldebau gofal plant⁴;
- Roedd y Rhaglen yn cwrdd â'r targed cyffredinol o gael 56 y cant o gofrestriadau benywaidd, er ei bod heb lwyddo i gyflawni hynny yn rhaglenni Amcan Penodol 1 ac ar lefel 2. Roedd wedi llwyddo i fynd y tu hwnt i'r targed yn gyfforddus ar y rhaglenni Amcan Penodol 2 ac ar gyfer prentisiaethau uwch ar Lefel 4+. Rhoddodd y rhanddeiliaid sylw am wahaniaethau rhwng y rhywiau mewn sectorau penodol;

Roedd y targedau ar gyfer y gyfran o brentisiaid gyda chefnidir BME (2.2 y cant) wedi eu gosod yn gyfartal ar gyfer y gweithredoedd i gyd. Llwyddwyd i gyflawni'r targed yma yn gyffredinol (2.6 y cant o ddysgwyr). Aethpwyd ymhell y tu hwnt i'r targedau yn y ddau weithrediad yn nwyrain y wlad, ond ni chyrrhaeddwyd y targedau yng Ngorllewin Cymru a'r Cymoedd;

- Ni chyflawnwyd y targed i ddysgwyr a ddywedodd bod ganddynt anabledd neu gyflwr iechyd sy'n cyfyngu ar waith (63 y cant) (roedd 5.6 y cant o'r dysgwyr yn y categori yma) heblaw am brentisiaethau Lefel 2 a rhaglenni Amcan Penodol 1 (oll yn 6.7 y cant). Mae data cyfres amser yn awgrymu bod cynnydd wedi bod tuag at gyrraedd y targed.
- Cyflawnwyd ychydig bach yn uwch na'r targed ar gyfer prentisiaethau Cymraeg a dwyieithog⁵ (4.5 y cant oedd y targed, a chafwyd 4.6 y cant), ond roedd yn dangos amrywiaeth mawr mewn daearyddiaeth, gyda dim ond 0.3 y cant o brentisiaethau dwyieithog yn Amcan Penodol 1 Dwyrain Cymru a 0.8 y cant yn Amcan Penodol 2 Dwyrain Cymru. Ni chyflawnwyd y targed chwaith ar gyfer prentisiaethau uwch (Lefel 4+) (3.4 y cant).

1.14 Roedd y rhai a gyfwelwyd mewn rhai ardaloedd o Gymru'n sôn am sialensiau sylweddol mewn perthynas â'r nifer sy'n cymryd Prentisiaethau Cymraeg a dwyieithog. Roedd anghytuno ymysg rhanddeiliaid a darparwyr mewn perthynas â'r ffactorau sy'n cyfyngu ar ddarparu prentisiaethau Cymraeg; ond, enwyd rhai meysydd gan y rhanddeiliaid fel rhai pwysig, megis prinder athrawon ac aseswyr gyda'r sgiliau iaith priodol.

⁴ Dywedodd 14.1% o ddysgwyr bod ganddynt gyfrifoldebau gofalu, wedi eu diffinio'n fwy eang i gynnwys gofalu am oedolion, yn ogystal â phlant; ond, mae targedau Cynllun Busnes ESF yn ymwneud yn gyfan gwbl â gofal plant.

⁵ Mae diffiniad llawn o brentisiaethau Cymraeg a dwyieithog, i bwrpasau'r adroddiad yma, yn Atodiad B.

- 1.15 Yn gyffredinol, roedd y rhanddeiliaid a'r cyflogwyr yn fodlon gyda'r ffordd yr oedd y Rhaglen yn perfformio, er bod rhai darparwyr yn teimlo y dylid cael mwy o elfen ddaearyddol a sectoraidd yn eu targedau cytundebol.

Effeithiau'r Rhaglen

- 1.16 Yn y cam gwerthuso interim, yr unig effeithiau a benwyd yw'r rheiny a welwyd gan gyflogwyr, rhanddeiliaid a swyddogion. Bydd y cam terfynol yn cynnwys asesiad o effaith net a dadansoddiad cost-budd.
- 1.17 Yn gyffredinol, roedd rhanddeiliaid a chyflogwyr yn teimlo bod y Rhaglen Brentisiaethau'n cael effaith sylweddol ar brentisiaid a chyflogwyr.
- 1.18 Roedd effeithiau positif i gyflogwyr yn cynnwys cwrdd ag anghenion busnesau a gwella cyfres sgiliau eu gweithwyr. Soniodd y cyflogwyr am gymhellion allgarol hefyd; roedd llawer ohonynt yn ystyried y cynnig prentisiaeth yn un gyda gwerth cymdeithasol positif. I ddysgwyr, roedd cynnydd gyrfaol a datblygiad sgiliau'n bwysig, yn ogystal â'r cyfle i ennill arian tra'n dysgu.
- 1.19 Teimlwyd yn eang hefyd bod y Rhaglen yn cael effaith positif ar yr economi ehangach yng Nghymru, er ei bod hi'n anodd cael tystiolaeth goncrit o hynny. Dywedodd y rhanddeiliad mai'r prif ffactor cyfyngu ar y Rhaglen Brentisiaeth oedd ymwybyddiaeth ymysg cyflogwyr a recriwtiaid potensial.

Casgliadau

- 1.20 Mae'r amcanion a'r rhesymeg cyffredinol ar gyfer y Rhaglen Brentisiaethau wedi aros yn gyson dros y cyfnod 2015-2017. Mae'r themâu allweddol creu gweithlu gyda llawer o sgiliau i gwrdd ag anghenion busnes gan hefyd alluogi unigolion i gyflawni eu potensial, yn dal i gael eu hystyried yn rhai dilys ac yn rhai pwysig i Gymru gyfan.
- 1.21 Mae cyflogwyr o amrywiaeth o sectorau wedi sôn am gael strwythur y prentisiaethau'n ddefnyddiol, a'u bod yn addas i anghenion eu busnesau. Roedd y mwyafrif yn hapus gyda'r cynnwys yn nhermau'r ystod o bynciau a chwricwlwm a gynigiwyd.
- 1.22 Mae'r newid yn ffocws y polisi tuag at brentisiaethau STEM a Phrentisiaethau Lefel 3 ac uwch wedi eu deall ac yn cael eu croesawu'n eang, ond mae pryderon yn parhau am y pynciau a'r lefelau hynny y tynnwyd y flaenoriaeth oddi arnynt o ganlyniad i hynny⁶. Yn arbennig, mae'r potensial y gallai gostwng y ddarpariaeth Lefel 2 eithrio grwpiau (sydd weithiau'n fregus) sydd â lefelau sgiliau gwanach o flaen llaw, a gwrthdaro gyda blaenoriaethau cyflogwyr sy'n ceisio hawlio arian ardollau yn ôl.

⁶ Rhoddir cap erbyn hyn ar brentisiaethau Lefel 2 i ddysgwyr 20 oed a hŷn mewn sectorau nad ydynt yn rhai sy'n cael blaenoriaeth (Busnes a Gweinyddiaeth, Gwasanaeth y Cwsmer, Manwerthu a Gwallt a Harddwch), o 10% o'r holl gychwyniadau gyda phob darparydd. Gwneir un eithriad i'r cyfyngiad yma lle mae bwriad y dysgwr i symud ymlaen i Lefel 3 wedi'i nodi'n glir o'r cychwyn a bod tystiolaeth o hynny yng Nghynllun Dysgu Unigol y dysgwr.

- 1.23 Mae canfyddiadau'n awgrymu efallai bod angen i berfformiad ar lefelau a niferoedd absoliwt y rhai sy'n cychwyn prentisiaethau (o'u cymharu â thargedau) gynyddu'n gyflym i gyflawni'r targedau ymestyn a osodwyd ar gyfer y Rhaglen.
- 1.24 Mae'r berthynas rhwng cyflogwyr a darparwyr yn ymddangos yn glir fel elfen feirniadol ar gyfer llwyddiant y Rhaglen. Edrychwyd yn bositif ar y darparwyr yn gyffredinol, ond cydnabuwyd bod amrywiaeth sylweddol rhwng darparwyr ac, mewn rhai achosion, roedd angen bod yn fwy creadigol wrth ymgysylltu â chronfa ehangach o gyflogwyr posibl.
- 1.25 Mae hyrwyddiad ac ymwybyddiaeth am brentisiaethau'n hanfodol hefyd os yw'r Rhaglen am lwyddo a nodwyd bod y maes yma'n un sydd angen rhagor o bwyslais. Mae hyn yn cynnwys ymdrin ag ystrydebau Prentisiaethau a sicrhau bod ganddynt yr un parch â llwybrau academiaidd. Mae'r canfyddiadau'n awgrymu hefyd bod angen cynyddu ymwybyddiaeth ymysg cyflogwyr am y cynnig Prentisiaethau dwyieithog a Chymraeg.
- 1.26 Mae canfyddiad cryf ymysg pobl bod Prentisiaethau'n cael effaith bositif ar brentisiaid a chyflogwyr. Teimlwyd yn eang hefyd bod y Rhaglen yn cael effaith bositif ar economi a chymdeithas ehangach Cymru, er ei bod hi'n anodd cael tystiolaeth o hyn mewn termau pendant ar y cam hwn.

Rowan Foster, Aoife Ni Luanaigh, Sam Morris, Christabel Downing a Jonnie Felton, IFF Research

Foster, Rowan; Ni Luanaigh, Aoife; Morris, Sam; Downing, Christabel; & Felton, Jonnie (2018) *Gwerthusiad o Brentisiaethau SHELL 2015 - 2019: Adroddiad Interim*. Caerdydd: Llywodraeth Cymru, GSR adroddiad rhif 20/2018

Ar gael yn: <http://gov.wales/statistics-and-research/evaluation-apprenticeships-programme/?lang=cy>

Mae'r safbwyntiau a fynegwyd yn yr adroddiad hwn yn perthyn i'r ymchwilwyr ac nid o reidrwydd Llywodraeth Cymru

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Kimberley Wigley
Yr Is-adran Ymchwil Gymdeithasol a Gwybodaeth
Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddi
Llywodraeth Cymru, Parc Cathays
Caerdydd, CF10 3NQ

E-bost: Kimberley.Wigley@llyw.Cymru

OGI © Hawlfraint y Goron ISBN digidol 978 1 78937 129 1